

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

Sharof Rashidov nomidagi
SAMARAQAND DAVLAT
UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi:

№ BD60530400

2022 yil 25.08

“TASDIQLAYMAN”

SamDU rektori:

R.I.Xalmuradov

2022 yil “08” 25

INSON VA TABIAT
FAN DASTURI

Bilim sohasi:	500 000 – Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi:	530 000- Fizikaga oid fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60530400 – Geografiya

Samarqand-2022

Fan/modul kodi IT1405		O'quv yili 2022-2023	Semestr 2	ECTS – Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fan nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
	INSON VA TABIAT		90	90	180
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda tabiatdan foydalanishning to'g'ri yoki noto'g'riligini belgilovchi mezonni aniqlash, tabiatdan foydalanishni to'g'ri amalga oshirishda, avvalo, umumiy geografik qonuniyatlarga asoslanish malakalarini shakllantirishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi - tabiatdan ratsional foydalanish, ya'ni tabiiy sharoit va resurslardan to'g'ri foydalanish, atrof - muhitni muhofaza qilish, tabiatni o'zgartirish kabi masalalarni hal etishda inson va tabiat munosabatlarining geografik asoslarini o'rgatish va ularda tabiatdan foydalanishda geografik bilimlarni qo'llay olish bo'yicha malaka va tajriba hosil qilishdan iborat.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu Inson va tabiat</p> <p>2-mavzu Tabiat va jamiyat</p> <p>3-mavzu Insonning tabiatga ta'siri haqida umumiy tushuncha</p> <p>4-mavzu Inson va tabiat. Insonning tabiatga ta'siri turlari</p> <p>5-mavzu Tabiatdan foydalanishda hisobga olinishi zarur bo'lgan qonuniyatlar</p> <p>6-mavzu Tabiat taraqqiyotining asosiy qonunlari.</p> <p>7-mavzu Zonallik va hududiylik qonuniyatlari</p> <p>8-mavzu Tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiyoti fanining nazariy asoslari</p> <p>9-mavzu Takror ishlab chiqarishda tabiiy resurslarning o'rni va ahamiyati.</p> <p>10-mavzu Tabiat va tabiiy resurslarni iqtisodiy baholash</p> <p>11-mavzu Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish turlari va uning hozirgi holati</p> <p>12-mavzu Tabiatdan foydalanishni boshqarish va tabiiy muhitni qonuniy himoya qilish.</p> <p>13-mavzu Tabiatdan foydalanish tadbirlarini amalga oshirishning iqtisodiy geografik samaradorligi.</p> <p>14-mavzu Davlat ekologik ekspertizasi.</p> <p>15-mavzu Tabiatdan umumli foydalanish tadbirlariga mablag'lar ajratish.</p> <p>16-mavzu Tabiatdan oqilona foydalanishni iqtisodiy rag'batlantirilishi.</p> <p>17-mavzu Ilmiy texnika jarayoni va tabiatdan foydalanish</p> <p>18-mavzu Tabiatni muhofaza qilishning asosiy yunalishlari.</p>				

19-mavzu Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish.

20-mavzu Tabiatdan foydalanishda xalqaro hamkorlik.

21-mavzu O'zbekistonda tabiiy resurslaridan foydalanish iqtisodiyoti va uni muhofaza qilish muammolari

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tabiatga ekskursiya tabiat yodgorliklarini umumiy o'rganish.
2. Antropogen (buzilgan va madaniy) landshaftlarni o'rganish.
3. Inson xo'jalik faoliyati ta'sirida ro'y bergan o'zgarishlar.
4. Sanoat ob'ektlarida, dalalarda kuzatish.
5. Ekskursiyada yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish.
6. Kuzatilgan ob'ektlar uchun tabiatdan to'g'ri foydalanish yuzasidan tavsiyalarni ishlab chiqish.
7. Adabiyotlar, fond, kartografik va internet materiallarini o'rganish va tahlil qilish.
8. Antropogen o'zgarishlar, o'zgargan landshaftlar haqidagi adabiyotlar, kartografik materiallarni o'rganish va tahlil qilish.
9. O'z yashash joyida tabiatdan foydalanishning ahvoli haqida ma'lumotlar to'plash.
10. O'z o'lkasida ro'y bergan antropogen o'zgarishlar haqida ma'lumotlar to'plash.
11. Maxsus laboratoriyalarda atmosfera namlik, bosim, haroratdan olingan namunalarni tahlil qilish.
12. Maxsus laboratoriyalarda oqova suvlarni qayta ishlash inshootlarini borib o'rganish.
13. Tuproqlar eroziyasini, umumdorligini o'rganish va tahlil qilish.
14. Namunalar tahlili asosida foydalanish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

1. Amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik.
2. O'zi yashaydigan joyda inson xo'jalik faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini o'rganish.
3. Inson xo'jalik faoliyati va tabiiy muhitda yer osti hamda yer usti suvlari rejimining o'zgarishini o'rganish.
4. Cho'llashish va tuproqlarni sho'r bosishi muammosi.
5. Biologik modda aylanishning buzilishi hamda bularning ekologik oqibatlari (muayyan hudud bo'yicha).
6. Havoda karbonat angidrid gazi, aerozollar salmog'ining oshishi va uning Yer yuzi havosi haroratiga, ob-havosi va iqlimiga ta'siri.
7. Inson xo'jalik faoliyati ta'sirida geografik qobiqda issiqlik balansining o'zgarishi.
8. Iqlim o'zgarishining geografik va ekologik oqibatlari.
9. Buzilgan landshaftlar va madaniy landshaftlarni o'rganish (muayyan hudud bo'yicha).
10. Muayyan hududdagi antropogen landshaftlarni o'rganish.

3.	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: tabiatdan foydalanishda tabiiy muhit sharoitini hisobga olish, umumiy tabiiy geografik qonuniyatlar, geografik qobiq, uning tuzilishini <i>tasavvur va bilimga ega bo'lishi</i>; geografik qobiqdagi qonuniyatlar, tabiiy geosistemalar rivojlanishining prognozlarini, tabiat komponentlari orasidagi murakkab o'zaro aloqalar va qonuniyatlarga oid <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i>; turli geosistemalar bo'yicha dala tadqiqot ishlari olib borish metodlari, muayyan hududlar tabiiy resurslarini baholash, ushbu resurslardan foydalanganda yuz beradigan oqibatlar prognozini ishlab chiqish <i>malakasiga ega bo'lishi kerak.</i></p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Bumerang” • “Yelpig'ich” • “Aqliy xujum” • “Masofaviy ta'lim” • “Zanjir”, “Klaster”
5.	<p>VII. Kreditni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Глушкова П.Г., Макара С.В. Экономика природопользования. Уч.пособие. – М.:Гардарики, 2005.– 448 стр. 2 эъз 2. Рафиков А.А. Геоэкологик муаммолар. -Т.: Ўқитувчи, 1997. 3. Холмирзаев А. Табиатдан фойдаланиш иктисодиёти.– Т.,ЎЗМУ, 2001 й. 4. Қаюмов А., Рахимов А.К., Якубов У.Ш. Табиатни муҳофаза қилиш ва ундан оқилона фойдаланиш: ўқув кўлланма: Маъсул муҳаррир Ю.Ф. Махмудов; ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. – Т.: “Fanvateхнологiya”, 2011.– 156 б. 5. Қаюмов А., Расулов М., Умаров С, Якубов У. Табиатдан фойдаланиш иктисодиёти. –Тошкент, УзМУ, 2005. 6. Gulomov P.N. Inson va tabiat. -Т.: 2009. <p>Qo'shimcha adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Баратов П., Маматкулов М., Рафиков А. Ўрта Осиё табиий географияси. -Т.: Ўқитувчи, 2002. 2. Анучин В.А. Основы природопользования. -М.: Мысль, 1978. 3. 4. Гуломов П.Н. Ўзбекистонда Инсон ва табиат. -Т.: Университет, 1990. 5. Галай И.П. и др. Физическая география материков и океанов. Том 1,2. -

	<p>Минск, Университетское, 1988.</p> <p>6. Гальперин М.В. Экологические основы природопользования: Учебник. – М.: Форум: ИНФРА. – М., 2002. – 256 с.</p> <p>7. Зокиров Ш.С. Антропоген ва амалий ландшафтшунослик. -Т.: Университет, 1998.</p> <p>8. Кожухарь В.М. Практикум по экономике природопользования. Учеб.пособие. – М.:Домаков и К., 2005. – 208 с.</p> <p>9. Константинов В.А., Челидзе Ю.Б. Экологические основы природопользования: Уч.пособие. – М.: изд. Академия, 2003. – 208 с.</p> <p>10. Колесников СИ. «Экологические основы природопользования» ИКЦ, 2005. – 345 стр.</p> <p>11. Лосев А.В., Проваткин Г.Г. «Социальная Экология». – М., Владос, 2003. – 312 стр.</p> <p>12. Малофеев В.И. «Социальная экология». – М., Владос, 2003. – 312 стр.</p> <p>13. Нигматов А.Н. Юсупов Р. Табиий географик комплекслар ва экзоген жараёнлар. -Т.: Turon iqbol, 2006.</p> <p>14. Трофимова В.Л. Природопользование. Тольковый словарь. – М.: Финансы и Статистика, 2002. – 184с.</p> <p>15. Тожиева З.Н. Табиий ресурслардан фойдаланиш иктисодиёти. – ЎУМ, 2013 й.</p> <p>16. Холмұминов Ж. «Экология ва конун». – Т.: Адолат, 2000. – 187 б.</p> <p>17. Эргашев А.Э., Эргашев А.Т. Экология природной среды Центральной Азии. (Региональная экология). – Т.: “Янги аср авлоди”, 2012. – 384 с.</p> <p>18. Эргашев А.Э., Эргашев А.Т. Хозирги замоннинг экология муаммолари ва табиат мухофазаси. – Т., 2012 “Янги аср авлоди”, 2012. – 404 б.</p> <p>Axborot manbalari (saytlar): www.unep.org БМТнинг атроф-мухит бўйича дастури. www.gov.w www.worldbank.org www.undfa.org www.report.uz www.ZiyoNet</p>
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O'quv-uslubiy kengashining 2022 yil avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	<p>Fan/modul uchun mas'ullar: Nazarov X.T. - SamDU Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasini mudiri, dotsent, b.f.n. Do'sbekov S.K. - SamDU Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasini assistenti.</p>
9.	<p>Taqrizchilar: Abbasov S.B. – SamDU Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasini professori, g.f.d. Muhammedov O.L. - SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya dotsenti.(tashqi)</p>

Fan dasturi Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasining 2022 yil "29" avgustdagi № 1-son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan .

Kafedra mudiri

dots.R.I.Mamajonov.

Fanning ishchi o'quv dasturi Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasining 2022 yil "29" avgustdagi №1-son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri

dots. Mamajonov R.I

Fanning ishchi o'quv dasturi fakul'tet o'quv-uslubiy kengashining 2022 yil "30" avgustdagi №1-son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Fakultet uslubiy kengashi raisi:

dots. B.Fayzullayev

Fanning ishchi o'quv dasturi Geografiya va ekologiya fakulteti Kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2022 yil "30"avgustdagi № 1-sonli bayonnoma)

Fakultet dekani

dots. A.X.Ravshanov

Mutaxassislik fanlari bo'yicha fan dasturi sillabustarini xorij tajribasini o'rgangan holda transformatsiya qilish bo'yicha ishchi guruh:

Rais: M.E.Mo`minov

imzo

a`zo: B.Sh.Safarov

imzo

Kelishildi:

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i

dots.Sh.Muranov

O'quv ishlari bo'yicha prorektori

prof.A.Soleev

